

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА
ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У КОСОВСКОЈ
МИТРОВИЦИ ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**ВАСПИТНА МЕРА ПОЈАЧАНОГ НАДЗОРА УЗ
ДНЕВНИ БОРАВАК У УСТАНОВИ ЗА
ВАСПИТАВАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ
МАЛОЛЕТНИКА**

(мастер рад)

Ментор

Проф. др Драган Благић

Студент

Николина Стојановић

број индекса: 287/2022

Косовска Митровица, 2024.

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
Правни факултет

**ВАСПИТНА МЕРА ПОЈАЧАНОГ НАДЗОРА УЗ ДНЕВНИ БОРАВАК У
УСТАНОВИ ЗА ВАСПИТАВАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ МАЛОЛЕТНИКА**
(мастер рад)

Ментор

Проф. др Драган Благић

Студент

Николина Стојановић

Број индекса: 287/2022

Косовска Митровица, 2024.

Садржај:

Уводна разматрања.....	3
1. Васпитна мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника у систему кривичних санкција према малолетницима Error!	
Bookmark not defined.	
2. Општа излагања о васпитној мери појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника.....	11
2.1. Карактеристике васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак.....	11
2.2. Услови за изрицање ове васпитне мере.....	12
2.3. Трајање мере.....	12
2.4. Извршење мере појачаног надзора уз дневни боравак.....	13
2.5. Посебне обавезе уз меру појачаног надзора уз дневни боравак.....	16
3. Релевантни међународни акти..... Error! Bookmark not defined.	
3.1. Конвенција о правима детета.....	18
3.2. Стандардна минимална правила за малолетничко правосуђе - Пекиншка правила.....	20
3.3. Правила о заштити малолетника лишених слободе - Хаванска правила.....	21
3.4. Смернице за превенцију малолетничке деликвенције - Ријадске смернице.....	23
3.5. Стандардна минимална правила за мере алтернативне институционалном третману - Токијска правила.....	23
3.6. Документи Савета Европе.....	24

4. Санкционисање малолетника у упоредном праву	Error! Bookmark not defined.
4.1. Хрватска.....	28
4.2. Босна и Херцеговина.....	29
4.3. Црна Гора.....	31
4.4. Северна Македонија.....	32
4.5. Словенија.....	33
4.6. Друга европска законодавства.....	34
5. Дневни боравак	Error! Bookmark not defined.
5.1. Организација дневног боравка.....	38
5.2. Предности и недостаци дневног боравка.....	43
6. Статистичка анализа изречених васпитних мера – преглед и интерпретација података.....	Error! Bookmark not defined.
Закључна разматрања	52
Литература:	54

Уводна разматрања

У савременом друштву, суочавамо се са све већим изазовима у области васпитавања и образовања малолетника који су у сукобу са законом. Како би се адекватно реаговало на ове изазове, установе за васпитавање и образовање малолетника би требало да буду кључне институције у пружању подршке и рехабилитацији ове популације. Васпитна мера која се извршава у овим установама је појачани надзор уз дневни боравак. Ова мера има за циљ да се младима пружи организовано окружење у коме ће се осећати сигурно, али и бити подложни васпитању, дисциплини и едукацији како би им се помогло да превазиђу проблеме и омогућио њихов успешан повратак у друштво. Дневни боравак у установи за васпитавање и образовање омогућава континуирану присутност стручног особља које може и треба да пружи индивидуализовану пажњу и подршку сваком малолетнику.

Као васпитна мера, мера појачаног надзора уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника, у систем кривичних санкција за малолетнике уведена је тек доношњем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетника, док ранији закони нису познавали ову меру. Спада у групу васпитних мера појачаног надзора, у коју поред ове, спадају још и појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или стараоца; појачан надзор у другој породици и појачан надзор од стране органа старатељства.

Систем кривичних санкција према малолетницима обухвата још и васпитне мере упозорења и усмеравања (судски укор и посебне обавезе), заводске васпитне мере (упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно-поправни дом и упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање), као и казну малолетничког затвора.

Васпитна мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника је специфична мера која се примењује у циљу пружања додатне подршке и надзора малолетницима када није потребно њихово потпуно издвајање из дотадашње средине, али им је потребно учешће стручног лица.

У овом раду ће се анализирати структура и значај васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника са посебним освртом на њену примену у пракси. Почињемо са општим карактеристикама и условима примене ове мере, где ће бити представљени и основни циљеви и начин односно поступак извршења ове мере.

У другом делу рада бавићемо се важећом позитивноправном регулативом, као и међународним стандардима са којима она мора бити усклађена, а поред тога и упоредноправним решењима у земљама бивше Југославије, као и истакнутим европским законодавствима.

Наредна област посвећена је самој организацији дневног боравка и одговору на питање који су то стандарди које дневни боравак мора да испуни како би се њиме остварила сврха. Издвојићемо и предности и недостатке које је мера показала у досадашњој примени.

На крају ћемо проћи и кроз статистику, односно кроз учешће ове мере у свеукупном броју санкција изречених малолетним учиниоцима кривичних дела у периоду од последњих пет година.

1. Васпитна мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника у систему кривичних санкција према малолетницима

Да бисмо разумели васпитну меру појачаног надзора уз дневни боравак, морамо се прво осврнути на појам малолетника уопште и на природу васпитних мера као примарних кривичних санкција према малолетницима.

Одређивање старосне границе малолетника у кривичном праву је комплексно питање. Потребно је утврдити у ком тренутку и на ком степену развоја личности малолетник постаје зрео и способан да схвати значај свог дела. Како постоји различитост у сазревању сваке индивидуе, то одређивање једне опште старосне границе чини још изазовнијим. Због тога у теорији кривичног права постоје различита схватања о наступању зрелости у општем смислу.¹ Изазов је наћи баланс између заштите малолетника и одговорности за њихова дела. Из тог разлога различита законодавства на различите начине одређују границе малолетства.

Наше законодавство полази од тога да је малолетник лице које је у време извршења кривичног дела навршило четрнаест, а није навршило осамнаест година. У оквиру ових граница малолетства разликујемо две категорије малолетника, млађи малолетник, односно лице које је у време извршења кривичног дела навршило четрнаест, а није навршило шеснаест година и старији малолетник, лице које је у време извршења кривичног дела навршило шеснаест, а није навршило осамнаест година.² Лица која нису навршила четрнаест година, остају испод границе малолетства, то су деца и њима се не могу изрећи кривичне санкције.³ Са друге стране лица која су навршила осамнаест година, постају пунолетна и према њима се примењује опште кривично законодавство. Међутим, у одређеним случајевима и под одређеним условима норме малолетничког

¹ Д. Благић, *Малолетнички затвор у кривичном праву Републике Србије*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015, 46.

² Члан 3, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, у даљем тексту: ЗОУМКД.

³ Члан 4, став 3, Кривични законик – КЗ, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

кривичног права примењују се и на млађа пунолетна лица, лица која су у време извршења кривичног дела навршила осамнаест, а у време суђења нису навршила двадесет једну годину.

Иако се у нашој литератури углавном заступа став да границу способности за приписивање кривице у кривичном праву не треба спуштати испод четрнаест година, то би се питање требало размотрити. Разлози за то нису само појединачни случајеви који повремено заинтригирају јавност⁴, него и чињеница да је ова граница одређена у неко друго доба за малолетнике који су имали потпуно другачији начин живота и услове у којима су сазревали.⁵

Оно од чега полази наше малолетничко кривично право је на првом месту васпитавање малолетног учиниоца и обезбеђивање његовог правилног развоја, па се сматра да су кривичне санкције према малолетницима у првом реду мере помоћи. Оно је пре свега оријентисано на мере које ће заиста бити мере социјализације, са што мање принуде и ограничавања слободе, а што више помоћи, бриге и надзора у нормалном развоју малолетника.⁶ Како су васпитне мере усмерене на васпитавање малолетника, оне подразумевају и стварање радних навика код њега, развијање осећања за породичне вредности и других деловања којима се може утицати на малолетно лице, како би се адекватно уклопило у друштво, без тежње да се одваја од њега због криминалних црта личности.⁷ Због тога се и примат даје васпитним мерама као основној групи санкција намењених малолетним учиниоцима. Такође, морамо напоменути и васпитне налоге, као алтернативне мере, који ни немају карактер кривичних санкција, а чија је сврха да се поступак према малолетнику не покреће, односно да се већ покренути поступак обустави

⁴ Случај масовног малолетничког убиства у школи „Владислав Рибникар“ је потресао читаву јавност, и отворио многа питања. Да ли минимална разлика, од два месеца, пре него што малолетник постане кривично одговоран, може имати значајан утицај на процену његове свести, одговорности и зрелости да разуме последице својих поступака? Требамо ли спустити границу за кривичну одговорност малолетника? Како се фактори као што су узраст, ментално здравље и околности око престапа узимају у обзир при процени свести и одговорности малолетника? Која је улога система васпитања и образовања у развоју свести о последицама поступака код младих? Vidi: „Požurio da ubije jer u julu puni 14 godina i može krivično da odgovara“, [Požurio da ubije jer u julu puni 14 godina i može krivično da odgovara \(politika.rs\)](#).

⁵ Ђ. Ignjatović, *Kriminalitet maloletnika; stara tema i nove dileme*, u: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2015, 19-37.

⁶ Z. Stojanović, *Krivično pravo-opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Pravna knjiga, Beograd, 2014, 390.

⁷ М. Шкулић, *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, 2020, 78.

(то су на пример: редовно похађање школе или одлажење на посао, поравнање са оштећеним, укључивање у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја и други). За њих је карактеристично то да се не могу применити према млађим пунолетним лицима, већ искључиво према малолетницима.

Васпитне мере су, као што смо већ напоменули, основна врста кривичних санкција које се примењују према малолетницима, немају карактер казне, већ се њихова правна природа састоји у давању некакве врсте помоћи малолетнику који је учинио противправно дело предвиђено у закону као кривично дело. Има их девет и распоређене су у три групе. Најлакше су васпитне мере упозорења и усмеравања, затим следе васпитне мере појачаног надзора, док су најтеже заводске васпитне мере. Спорно је то да ли је оправдана њихова подела на блаже и теже васпитне мере, али се она правда тиме што се њоме остварује један од основних принципа кривичног права о непримењивању теже санкције све док се сврха кажњавања може постићи лакшом мером.⁸ У првом реду се изричу мере упозорења и усмеравања. Када се њима не може у довољној мери утицати на малолетника биће изречене мере појачаног надзора. А, заводске васпитне мере се изричу тек онда када је потребно издвојити малолетника из дотадашње средине и сместити га у одговарајућу институцију. Дакле, иако ово рангирање није званично, оно је присутно у пракси и редовно се прави разлика између тежих и лакших мера, а васпитна мера упућивања у васпитно-поправни дом би била најтежа.⁹ Ове заводске васпитне мере се граниче са казном малолетничког затвора. Начин на који су одређени услови за изрицање казне малолетничког затвора указује на интенцију законодавца да се крајње рестриктивно прибегава примени казне малолетничког затвора, а прописана сврха ове санкције и одредбе о њеном извршењу указују на блискост са васпитним мерама.¹⁰ Казна малолетничког затвора може се изрећи само старијем малолетнику који је учинио кривично дело за које је законом прописана казна затвора тежа од пет година, ако због високог степена кривице, природе и тежине кривичног дела не би било оправдано изрећи васпитну меру.¹¹ За разлику од тога што се казна изриче само старијим малолетницима,

⁸ Z. Stojanović, *op. cit.*, 394.

⁹ М. Шкулић, *op. cit.*, 97.

¹⁰ Љ. Радуловић, *Малолетничко кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2010, 149.

¹¹ Члан 28, ЗОУМКД, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005.

васпитне мере се примењују према обе категорије малолетних учинилаца кривичних дела.

Васпитна мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника спада у групу васпитних мера појачаног надзора. „Оне се изричу малолетнику када је за његово васпитавање и развој потребно предузети трајније мере уз одговарајући стручни надзор и помоћ, а при томе није потребно малолетниково потпуно издвајање из дотадашње средине.“¹² Ову меру би требало условно тумачити када је реч о појачаном надзору у другој породици, с обзиром на то да се код њене примене малолетник издваја из дотадашње средине (осим ако суд, на предлог органа старатељства, не донесе одлуку да малолетник одржава везе са својом породицом).¹³

Пре него што пређемо на истраживање васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника, осврнућемо се на прве три васпитне мере из ове групе.

Васпитна мера појачаног надзора од стране родитеља, усвојиоца или стараоца изриче се ако су родитељи, усвојилац или старалац пропустили да врше потребну бригу и надзор над малолетником, а у могућности су да такву бригу и надзор врше и то се од њих може са основом очекивати. Она може трајати најмање шест месеци, а највише две године, а суд накнадно одлучује о њеном престанку (члан 15, Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица).

Дакле, суд ће ову меру изрећи онда када су испуњена два услова. Први је да су родитељи, усвојиоци или стараоци пропустили да врше надзор над малолетником, због чега је дошло до васпитне запуштености, која је даље довела до криминалног понашања тог малолетника и до вршења кривичног дела. А, други услов је тај да они могу да врше потребну бригу и надзор и то се од њих може очекивати. Суд приликом изрицања ове мере посебно оцењује способност и жељу родитеља, усвојиоца или стараоца да врше потребан надзор и даје им одређена упутства, савете и дужности које требају предузети.

¹² Д. Јовашевић, *Малолетничко кривично право*, БеоСинг, Београд, 2008, 151.

¹³ Љ. Радуловић, *op. cit.*, 107.

Васпитну меру појачаног надзора у другој породици суд ће изрећи ако родитељ, усвојилац или старалац малолетника нису у могућности да над њим врше надзор или се то од њих не може са основом очекивати, па се он смешта у другу породицу која је вољна да га прими и која има могућност да над њим врши појачани надзор. Немогућност родитеља, усвојоца или стараоца да врши појачани надзор над малолетником значи да они нису у стању да такав надзор врше, из било којег разлога (нпр. постоје трајно нарушени породични односи, алкохолизам, проституција, породично насиље, теже болести и слично) или они једноставно нису спремни и сагласни да надзор врше, а објективно би били у могућности да га врше.¹⁴ Породица у којој је малолетник смештен треба да утиче на отклањање сви штетних околности које су довеле до криминалног понашања, као и на правилан развој и формирање личности малолетника у будућности.

Надзор над спровођењем ове мере, који обухвата и помоћ породици у којој је малолетник смештен, врши орган старатељства. Она може, као и претходна, трајати минимум шест месеци, а максимално две године, а суд накнадно одлучује о њеном трајању. Извршење мере ће се обуставити онда када родитељ, усвојилац или старалац стекну могућност да над малолетником врше појачани надзор или када је према резултатима извршења престала потреба за појачаним надзором (члан 16 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица).

Васпитна мера појачаног надзора од стране органа старатељства јесте васпитна мера која се примењује ако родитељ, усвојилац или старалац нису у могућности да врше појачани надзор, а не постоје услови за појачан надзор у другој породици. Оваквом законском формулацијом законодавац даје предност претходним мерама у односу на надзор од стране органа старатељства (центра за социјални рад). То је у складу са основном тежњом да се малолетник не одваја од своје средине и да је за њега важно не само да остане у породичној средини, него и да се његовој породици пружи помоћ да превазиђе проблеме. Када то није могуће, смештај у другу породицу ради вршења појачаног надзора, такође има предност у односу на стављање малолетника под појачан надзор органа старатељства.

¹⁴ З. Стојановић, О. Перић, Коментар кривичног законика Републике Србије, Београд, 1996, 33, у: Д. Јовашевић, *op. cit.*, 156.

Приликом извршења ове мере, малолетник остаје код својих родитеља, или других лица која га издржавају или се о њему старају, а појачани надзор над њим врши службено лице органа старатељства или друго стручно лице које он одреди. Орган старатељства брине о школовању малолетника, његовом запослењу, одвајању из средине која на њега штетно утиче, потребном лечењу и сређивању прилика у којима малолетник живи (члан 17 Закона о малолетницима). И појачан надзор од стране органа старатељства може да траје најмање шест месеци, а највише две године. У складу са тим, суд може обуставити ову меру када је постигнута сврха, или је може заменити другом мером, ако се стекну услови за појачани надзор у другој породици или појачани надзор родитеља, усвојиоца или стараоца.

Могућност обуставе и замене изречене мере, другом мером, јесте значајна специфичност положаја малолетних учинилаца у односу на пунолетна лица код којих таква могућност не постоји.¹⁵

¹⁵ Љ. Радуловић, *op. cit.*, 111.

2. Општа излагања о васпитној мери појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника

Меру појачаног надзора уз обавезу дневног боравка у установи за васпитавање и образовање малолетника, суд ће изрећи ако је уз неку од одговарајућих васпитних мера појачаног надзора потребно и ангажовање стручних лица у посебној установи која се бави васпитавањем и образовањем малолетника.¹⁶

Као и остале васпитне мере, мера појачаног надзора уз дневни боравак, изриче се решењем већа за малолетнике. У изреци решења се наводе лични подаци малолетника, без оглашења малолетника кривим и без чињеничног описа дела, а у образложењу решења се наводи опис учињеног кривичног дела и околности које оправдавају примену изречене васпитне мере.¹⁷

2.1. Карактеристике васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак

Основна карактеристика ове мере безбедности јесте њен адхезиони карактер. Из саме законске формулације произилази да је она несамостална васпитна мера, те се као таква не може самостално изрећи малолетнику. По правилу се изриче уз остале три мере појачаног надзора. Најподесније би било њено комбиновање са мером појачаног надзора од стране родитеља, усвојиоца или староца, али нема сметњи да се дневни институционални третман комбинује и са осталим мерама појачаног надзора.¹⁸

Ово је и мера полуинституционалног карактера, чијим увођењем законодавац настоји да избегне потпуно издвајање малолетних учинилаца кривичних дела из средине

¹⁶ Члан 18, ЗОУМКД, „Службени гласник РС“, бр 85/2005.

¹⁷ С. Кнежевић, *Кривично процесно право – посебни део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2019, 194.

¹⁸ С. Кнежевић, *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2010, 59.

у којој живе, односно да предупреди негативне последице институционализације. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела је у целости конципиран тако да полази од идеје ресторативне правде, коју доследно развија, прати савремене тенденције у науци малолетничког права и између осталог даје примат ванинституционалном третману. Због тих иновативних и прогресивних решења, спада међу наше боље законе.¹⁹

2.2. Услови за изрицање ове васпитне мере

Меру појачаног надзора уз обавезу дневног боравка у установи за васпитавање и образовање малолетника суд ће изрећи када су кумулативно испуњени следећи услови: - оцена да је према малолетнику потребно применити неку од одговарајућих васпитних мера појачаног надзора, те – оцена да је уз ту меру потребно и ангажовање стручних лица у посебној установи која се бави васпитавањем и образовањем малолетника.²⁰

2.3. Трајање мере

Све мере појачаног надзора су релативно неодређеног трајања у оквиру распона од шест месеци до највише две године, а колико ће изречена мера ефективно трајати зависи у највећој мери од постигнутих резултата. Тако ће, када процени да је мера постигла сврху, суд обуставити њено извршење.²¹

Оно што је још битно код трајања ове мере, јесте то да дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника може да траје највише четири сата у току

¹⁹ В. Вековић, Разлози и могући ефекти реформе кривичног поступка према малолетницима у Републици Србији, у: *Двадесет година Дејтонског мировног споразума*, Источно Сарајево, 2017, 759-774.

²⁰ М. Шкулић, *Малолетничко кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011, 296.

²¹ Љ. Радуловић, *op. cit.*, 111.

радног дана у том законом одређеном временском периоду (минимум шест месеци максимум две године).²²

То време које малолетник проводи у установи, та четири сата, не смеју да ометају његово школовање или одлажење на посао.

2.4. Извршење мере појачаног надзора уз дневни боравак

За извршење васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак надлежан је орган старатељства (центар за социјални рад) према пребивалишту или боравишту малолетника у време када је одлука којом је изречена васпитна мера постала извршна. У том смислу орган старатељства одређује установу у којој ће се мера извршавати и води рачуна о спровођењу дневног боравка у њој.²³

За време извршења мере малолетник остаје код својих родитеља, усвојиоца или стараоца, а у установу долази према утврђеном распореду, чиме се избегавају штетне последице институционалног третмана.²⁴ Из контекста ове одредбе, могло би се закључити да се одговарајући дневни боравак у специјализованим образовним и васпитним установама може одредити искључиво малолетницима, обухваћеним појачаним надзором од стране родитеља, усвојиоца или стараоца. Међутим, системско тумачење налаже да се узме у обзир и одредба члана 18. став 3. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Из ње произилази да се малолетници којима се одређује појачани надзор, кроз дневне посете васпитним и образовним установама, могу налазити и под надзором других лица. Логичан закључак је да се дневни боравак може одредити и малолетницима којима је одређена васпитна мера појачаног надзора у другој породици.²⁵

²² Д. Јовашевић, *op. cit.*, 160.

²³ Члан 111, ЗОУМКД, „Службени гласник РС“, бр 85/2005.

²⁴ Члан 112, став 2, ЗОУМКД, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005.

²⁵ С. Кнежевић, *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, *op. cit.*, 270.

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела не предвиђа конкретну садржину дневног боравка.

У установи се одговарајућим васпитним и образовним третманима, односно програмима поступања утиче на малолетника како би престао са деликвентним понашањем у будућности. Тиме је његов дан испуњен одговарајућим позитивним садржајем, који мора да одговара потребама малолетника, што се постиже сачињавањем индивидуалног плана за сваког малолетника. Сачињавањем индивидуалног програма поступања са малолетником остварује се један од основних принципа о извршењу кривичних санкција према малолетницима, а то је принцип индивидуализације. Програм поступања се израђује на основу целокупног сагледавања зрелости и других својстава личности малолетника, његовог узраста, образовања, ранијег живота и понашања у социјалној средини, степена поремећаја понашања, врсте кривичног дела и околности под којима је учињено. С обзиром да се малолетници међусобно разликују, разликују се и њихови програми. Битна карактеристика ових програма је флексибилност, као неопходна претпоставка остваривања сврхе изречене васпитне мере или казне малолетничког затвора.²⁶

„Пракса показује да у бројним случајевима постоји потреба да се са малолетником посебно ради како би превазишао проблеме у процесу савлађивања школских обавеза, а у редовном школском систему није могуће обезбедити посебан степен индивидуалне помоћи, поготово ако је малолетник у дужем периоду изостајао из школе.“²⁷

Када је реч о малолетним учиниоцима кривичних дела, често се јављају разни проблеми у понашању и социјализацији који се обично не могу превазићи без помоћи стручних лица. Ова санкција пружа помоћ и стални надзор од стране стручних лица како би се малолетнику пружила подршка и оспособила га за живот. Циљ је научити га како да боље комуницира са вршњацима и породицом, као и да усвоји васпитне норме које му омогућавају да на социјално прихватљив начин решава евентуалне конфликтне

²⁶ О. Перић, *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд, 2007, 180.

²⁷ Љ. Радуловић, *op. cit.*, 125.

ситуације и негативне изазове. Током боравка у установи, малолетнику се пружа васпитни утицај који има за циљ да промени његову перцепцију у вези са задовољавањем спортских интересовања, подстицањем креативног рада и кориснијег коришћења слободног времена.²⁸

Установа у којој се спроводи дневни боравак има законску обавезу вођења дневника рада. Када се ради о дневнику рада, погодније је рећи да се он води о третману који се према малолетнику предузима, него да се он води о дневном боравку.²⁹ Ова установа је такође дужна да извештај о току и резултатима спровођења дневног боравка малолетника, по његовом истеку, а по потреби и у току трајања мере, достави судији за малолетнике суда који је судио у првом степену, јавном тужиоцу за малолетнике и надлежном органу старатељства.³⁰ Установа има ову обавезу из разлога што судија за малолетнике који је судио у првом степену и јавни тужилац за малолетнике имају обавезу да врше контролу односно надзор над извршењем васпитних мера, укључујући и васпитну меру појачаног надзора уз дневни боравак. Они су дужни да прате резултате извршења васпитних мера, што чине обилажењем малолетника смештених у установи или заводу у којем се васпитна мера извршава, као и непосредним увидом и разматрањем извештаја о току извршења васпитне мере. Поред установе у којој се извршава ова васпитна мера и надлежни орган старатељства је дужан да сваких шест месеци доставља суду и јавном тужиоцу за малолетнике извештај о току извршења васпитних мера. Судија за малолетнике може да тражи достављање таквог извештаја и у краћем временском року, а такође може одредити да извештај сачини одређено стручно лице, ако га има у суду, где спадају социјални радник, психолог, педагог и други.³¹

Трошкови кривичног поступка и испуњења имовинскоправног захтева од стране малолетника зависе од врсте кривичне санкције која је изречена. Суд ће малолетника осудити на плаћање трошкова кривичног поступка или имовинскоправног захтева само ако је малолетнику изречена казна малолетничког затвора. Док, у случају када је малолетнику изречена васпитна мера или је поступак према малолетнику обустављен,

²⁸ Ibid.

²⁹ Ђ. Ignjatović, *Pravo izvršenja krivičnih sankcija*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2014, 232.

³⁰ В. Вековић, *Систем извршења кривичних санкција*, Београд, 2013, 177 – 178.

³¹ М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2014, 482.

трошкови поступка падају на терет буџетских средстава, а имовинскоправни захтев се остварује у парници. Изузетно, малолетник може бити обавезан на плаћање ових трошкова ако има приходе или имовину.³² С друге стране, трошкови извршења кривичних санкција увек падају на терет буџета. Изузетно, ако су малолетник или родитељ, усвојилац или старалац, односно друго лице које је по закону дужно да издржава малолетника, у могућности да снесе део трошкова, суд може донети и одлуку да их они снесе. То је случај и са васпитном мером појачаног надзора у установи за васпитавање и образовање малолетника. Суд ће такву одлуку донети на предлог јавног тужиоца, односно органа старатељства у одлуци о изрицању кривичне санкције или посебним решењем. Такође, суд који је првобитно донео одлуку о подмирењу дела трошкова извршења може променити ту одлуку посебним решењем. Овим решењем се наведена лица могу ослободити плаћања трошкова извршења, или им се износ трошкова може повећати односно смањити, у складу са променама трошкова које су се у међувремену десиле. Малолетник има обавезу да учествује у трошковима док је у могућности, а родитељи, усвојилац, старалац, односно друго лице у обавези су да снесе трошкове извршења док траје њихова законска обавеза издржавања малолетника.³³

2.5. Посебне обавезе уз меру појачаног надзора уз дневни боравак

Уз васпитне мере појачаног надзора, укључујући и васпитну меру појачаног надзора уз дневни боравак суд може изрећи и једну или више посебних обавеза. Реч је о мерама посебних обавеза које се изричу и као самосталне санкције малолетнику, а спадају у групу мера упозорења и усмеравања. Те обавезе су следеће:

- обавеза да се малолетник извини оштећеном,
- да у оквиру сопствених могућности накнади штету коју је проузроковао,
- да редовно похађа школу или не изостаје са посла,
- да се оспособљава за занимање које одговара његовим способностима и склоностима,

³² С. Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2016, 548 – 549.

³³ В. Вековић, *Систем извршења кривичних санкција*, *op. cit.*, 165 – 166.

- да се, без накнаде, укључи у рад хуманитарних организација ии у послове социјалног, локалног или еколошког садржаја,
- да се укључи у одређене спортске активности,
- да се подвргне одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога,
- да се укључи у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту и да поступа по програмима рада који су за њега сачињени у тим установама,
- да похађа курсеве за стручно оспособљавање или да се припрема и полаже испите којима се проверава одређено знање и
- да не може да напусти место пребивалишта или боравишта без сагласности суда и посебног одобрења органа старатељства.

Ближи услови за за изрицање сваке од ових мера посебних обавеза предвиђени су Правилником о извршењу васпитних мера посебних обавеза.³⁴ А, обавезе уз појачани надзор трају у оквиру трајања васпитних мера.

„Кумулација ових васпитних мера треба да омогући максималну индивидуализацију кривичних санкција према малолетницима, што захтева од суда да јасно конкретизује да је реч о две посебне васпитне мере, а од установа и организација у којима се оне реализују, одговарајуће програме извршења.“³⁵

При изрицању посебних обавеза као суплементарних санкција уз неку од мера појачаног надзора, суд посебно указује малолетнику и његовим родитељима, усвојиоцу или стараоцу да се у случају неиспуњења неке од посебних обавеза изречена мера појачаног надзора може заменити другом васпитном мером.³⁶ Иако се то експлицитно у законској одредби не каже, подразумева се замена неком од заводских васпитних мера.³⁷

³⁴ Правилник о извршењу васпитних мера посебних обавеза, „Службени гласник РС“, бр. 94/2006.

³⁵ О. Перић, Н. Милошевић, И. Стевановић, *Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*, Центар за мир и развој демократије, 2008, 135.

³⁶ Д. Јовашевић, *op. cit.*, 161.

³⁷ Z. Stojanović, *op. cit.*, 397.

3. Релевантни међународни акти

Посебну вредност Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетника представља његова усклађеност са међународним нормама и стандардима у тој области, пре свега са документима донетим под окриљем Уједињених Нација: * Конвенцији о правима детета, * Стандардним минималним правилима за малолетничко правосуђе – Пекиншка правила, * Правилима о заштити малолетника лишених слободе – Хаванска правила, * Смерницама за превенцију малолетничке делинквенције – Ријадске смернице и * Стандардним минималним правилима за мере алтернативне институционалном третману – Токијска правила.³⁸

3.1. Конвенција о правима детета

Међународне конвенције и декларације донете пре Конвенције Уједињених Нација о правима детета садржале су само општа правила, а сматрало се да оне могу да одговоре на све специфичне захтеве који се односе на децу.³⁹ Конвенција је усвојена 20. новембра 1989. године на заседању Генералне скупштине Уједињених нација у Њујорку, и њоме први пут у области људских права, дечја права добијају јединствену и потпуну заштиту. Наша земља, тачније Савезна Република Југославија, у то време, ратификовала ју је децембра 1990. године.⁴⁰ Једине две државе у свету које је нису ратификовале су Сједињене Америчке државе и Сомалија.⁴¹

Конвенција представља полазну тачку за успостављање правилне равнотеже између суђења и положаја, односно третмана детета. Оно што је значајно напоменути јесте да Конвенција не користи појам „малолетник“, већ појам „дете“. Као разлог се

³⁸ В. Вековић, *Систем извршења кривичних санкција*, op. cit., 156.

³⁹ S. Avdić, *Kazna kao kriminalno politička mera u suzbijanju maloletničke delikvencije*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet univerziteta u Nišu, Niš, 2017, 86.

⁴⁰ Zakon o ratifikaciji konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima deteta, „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 15/90 i „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 4/96 i 2/97.

⁴¹ T. Hammaberg (Concil of Europe Commissioner for Human Rights), *Human rights in Europe: no grounds for complacency*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2011, 159.

наводи то што се појам малолетник у широј друштвеној заједници користи у негативном контексту. Људи говоре о малолетним учиниоцима кривичних дела, судовима за малолетнике, малолетничким затворима, а само изузетно се говори о малолетним фудбалским тимовима или малолетним стипендијама. Зато се појам малолетник у Конвенцији не користи као синоним за младе особе, осим онда када су укључене у извршењу кривичних дела у поступку пред судом, када има стигматизирајући карактер.⁴²

Чланови конвенције који се односе на децу у оквиру кривичног правосуђа су 37, 39 и члан 40, где се чланови 37 и 40 односе на децу као учиниоце, а члан 39 се односи на децу као жртве кривичног дела.

Чланом 37 Конвенције одређује се да су државе чланице дужне да обезбеде заштиту деце од мучења, понижавајућих поступака, округних поступака и казни. Деци није могуће изрећи смртну казну или доживотну робију. Затим, ниједно дете не сме бити незаконито или самовољно лишено слободе, те хапшење, притвор или затвор морају бити крајње мере и морају трајати најкраће могуће време. Детету лишеном слободе мора се приступати са поштовањем његовог достојанства и личности. Оно треба бити одвојено од одраслих особа лишених слободе, а за време лишења слободе по правилу одржава контакт са својом породицом. Такође, свако дете лишено слободе има право на правну помоћ пред одговарајућим органом и право на хитну одлуку о том питању.⁴³

Члан 40 Конвенције наглашава права деце која су оптужена или призната да су прекршила Кривични закон. Државе чланице требају да обезбеде да се та деца третирају на начин који поштује њихово достојанство и вредност, јача њихово поштовање људских права и слобода, узимајући у обзир њихов узраст и жељу за реинтеграцијом и преузимањем конструктивне улоге у друштву. Такође се наглашава да деца не смеју бити оптужена, односно осуђена за дела која нису забрањена националним или међународним законима у време када су извршена. Детету за које се тврди или које је оптужено за кршење закона треба пружити одређене гаранције, као што су претпоставка невиности, обавештеност о оптужбама, правна помоћ, правично суђење, заштита од присилног

⁴² A. Becroft, *Children and Young People in Conflict with the Law: Asking the Hard Questions*, *Juvenile and Family Court Journal*, vol. 57, no. 4, 2006, 2, u: S. Avdić, op. cit., 86.

⁴³ Конвенција о правима детета, UNICEF, Београд,

<https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvenција%20о%20правима%20детета.pdf>, pristup: 14. 02. 2024.

сведочења или признања кривице, право на преиспитивање одлуке од стране вишег органа, преводилачка помоћ ако је потребна и поштовање приватности током поступка. Такође, државе потписнице Конвенције морају донети одговарајуће прописе за поступање са малолетним преступницима, одредити органе који ће то чинити, утврдити старосну границу за кривичну одговорност, затим кад год је то могуће потписнице ће развити диверзификационе поступке и систем алтернатива заводским санкцијама.⁴⁴

Целокупан текст Конвенције о правима детета на једном месту сублимира кључне постулате на којима се данас заснива положај детета, а њих бисмо могли да сумирамо на следећи начин:

1. Дете је, баш као и сваки други грађанин титулар одређеног корпуса права, а не пасивни уживалац заштите коју одрасли и држава обезбеђују. А, ово се и те како одражава и на положај малолетника у кривичном поступку и у поступку извршења кривичних санкција;
2. Права детета нису само „мини верзија“ права одраслих, јер је малолетнику загарантован специфичан положај који произилази из особености његових потреба и развојне фазе кроз коју пролази;
3. Права малолетника пропраћена су низом обавеза државе које се тичу образовања, старања и заштите;
4. Достојанство и благостање малолетника су најважније вредности које се штите Конвенцијом.⁴⁵

3.2.Стандардна минимална правила за малолетничко правосуђе – Пекиншка правила

Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе или Пекиншка правила била су прва правила која су усвојена са посебним циљем да заштите права и потребе малолетних деликвената. Састоје се од општих смерница којима малолетничко правосуђе треба да се руководи од тренутка када је дете ухапшено до

⁴⁴ Ђ. Ignjatović, *Pravo izvršenja krivičnih sankcija*, op. cit., 61.

⁴⁵ М. Ковачевић, *Међународни стандарди у области кривичних санкција и мера за малолетнике*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013, 85.

тренутка када напушта притвор. Ова правила нису обавезујућа за државе потписнице.⁴⁶ Усвојена су од стране Уједињених нација 1985. а, пошто су усвојена пре Конвенције о правима детета, утицала су и на формулисање основних стандарда малолетничког правосуђа који су унети у Конвенцију.

Кључни стандарди који произилазе из ових правила јесу:

1. Државе су дужне да, у складу са расположивим ресурсима и без дискриминације, обезбеде адекватне услове за живот и развој малолетника, јер је то најефикасније средство за предупредивање деликвенције;
2. Службе за малолетничко правосуђе морају се систематски развијати и попуњавати најстручнијим кадровима, јер је њихов рад од националног интереса;
3. На располагању треба бити богат регистар мера и санкција из којег ће се бирати средство реаговања најпогодније за конкретни случај, при чему ће се институционализацији прибегавати као последњем средству;
4. Основ реформисања система малолетничких кривичних санкција и мера треба да буду опсежна научна истраживања и евалуација вредности примењиваних мера.⁴⁷

3.3. Правила о заштити малолетника лишених слободе – Хаванска правила

Правила о заштити малолетника лишених слободе усвојена су од стране Уједињених Нација 14. децембра 1990. године, годину дана након усвајања Конвенције о правима детета и пет година након доношења Стандардних минималних правила за малолетничко правосуђе. Она су сачињена као допуна Стандардних минималних правила УН-а за малолетничко правосуђе и усвојена су како би заштитила права деце која су

⁴⁶ Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе – Пекиншка правила, *Права детета и малолетничко правосуђе, одабрани међународни инструменти*, Центар за права детета, УНИЦЕФ, Београд, <https://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/11/Standardna-minimalna-pravila-Ujedinjenih-nacija-Pekinska-pravila.pdf>, приступ: 17. 02. 2024.

⁴⁷ М. Ковачевић, *op. cit.*, 91.

лишена слободе и налазе се у институцијама. Као и претходни међународни документи нису обавезујућа за државе потписнице. Правила о заштити малолетника лишених слободе или Хаванска правила су за малолетнике лишене слободе, исто оно што су Милимална правила Уједињених Нација о поступању са затвореницима за пунолетна лица лишена слободе. Из тог разлога она у суштини садрже велики број одредби садржаних у Стандардним минималним правилима УН о поступању са затвореницима, али су унапређена и прилагођена тако да одговарају специфичним одликама малолетника. Хаванска правила представљају најкомплетнији скуп минималних стандарда, права и процедура којима се треба руководити у свим случајевима деце лишене слободе.⁴⁸

„Усвајање *Хаванских правила* је тако иницирано изузетно тешким и нехуманим условима у којима су притварани и затварани многи малолетници широм света, али и чињеницом да су малолетници због специфичног положаја у коме се налазе посебно подложни злостављању, виктимизацији и ускраћивању права. И иначе су права лица лишених слободе често угрожена, што је, између осталог и разлог постојања низа међународних организација која периодично обилазе и сериозно контролишу услове боравка и начин поступања према лицима у пеналним установама.“⁴⁹ Лишавање слободе малолетника треба да представља крајње средство и мора да буде најкраћег могућег трајања. А, како код васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника, не долази до лишавања слободе малолетника, нећемо опширније говорити о правима малолетника који су лишени слободе.

⁴⁸ Правила Уједињених Нација о заштити малолетника лишених слободе, *Права детета и малолетничко правосуђе, одабрани међународни инструменти*, УНИЦЕФ, Центар за права детета, Београд, <https://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/11/Pravila-UNa-o-zastiti-maloletnika-lisenih-slobode.pdf>, приступ: 18.02.2024.

⁴⁹ М. Ковачевић, *op.cit.*, 92.

3.4.Смернице за превенцију малолетничке деликвенције – Ријадске смернице

Истог дана, 14. децембра 1990. Уједињене Нације су на својој седници усвојиле још једну резолуцију као допуну Стандардних минималних правила за малолетничко правосуђе и то су биле Смернице уједињених нација за превенцију малолетничке деликвенције – Ријадске смернице. Превенција мора имати кључну улогу у малолетничком правосуђу, па је јако битно развити системе који подстичу развој деце и утичу на смањење броја малолетних деликвената. И оне су необавезујуће за државе потписнице, а заснивају се на претпоставци да ће државе чланице смањити број деце малолетних деликвената, тако што ће ојачати и побољшати помоћне системе и квалитет живота деце од раног детињства и током периода адолесценције.⁵⁰ Смернице утврђују неопходност доношења и спровођења закона којима се спречава виктимизација, злостављање, експлоатација и коришћење деце и младих за криминалне активности. Такође се истиче да ниједно дете или млада особа не треба да буде подвргнута суровим и деградирајућим васпитним и казним мерама, код куће или у било којој институцији.⁵¹

3.5.Стандардна минимална правила за мере алтернативне институционалном третману – Токијска правила

Још једна допуна Стандардних минималних правила за малолетничко правосуђе, донета од стране Уједињених нација, јесу Стандардна минимална правила за мере алтернативне институционалном третману или Токијска правила.

Она се надовезују на Хаванска правила и Ријадске смернице, и као и претходне две допуне, усвојена су 14. децембра 1990. године, резолуцијом Уједињених нација.

⁵⁰ Смернице Уједињених Нација за превенцију малолетничке деликвенције – Ријадске смернице, *Права детета и малолетничко правосуђе, одабрани међународни инструменти*, УНИЦЕФ, Центар за права детета, Београд, <https://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/11/Smernice-ujedjenih-nacija-za-prevenciju-maloletnicke-delikvencije-Rijadske-smernice.pdf>, приступ: 18. 02. 2024.

⁵¹ S. Avdić, op. cit., 92.

Стандардна минимална правила УН о алтернативним мерама промовишу казнене мере које представљају алтернативу институционалним мерама и предкривичне диверзионе програме за децу у сукобу са законом.⁵² Иако не обавезују државе потписнице, од потписница се очекује да утичу на повећање напора да се уместо посезања за казнама (казни затвора и осталим казним мерама), као углавном неодговарајућим средством реаговања на криминалитет малолетника, примене шеме скретања поступања са малолетницима у непеналном правцу.⁵³ При томе се државе позивају да осигурају одговарајућу равнотежу између права сваког појединачног преступника, права жртава и општег интереса у погледу јавне безбедности и превенције криминалитета, како би алтернативе институционалном третману заиста служиле својој сврси. Јер, сукоб са законом малолетника, може да буде само пролазна фаза у његовом животу, па исхитрено, ригидно и пренаглашено деловање у том случају може произвести више штете него користи.⁵⁴

Неке од мера алтернативне институционалном третману које су предвиђене Токијским правилима су: усмене казне (укор и опомена), условна осуда, новчане казне, одузимање предмета, накнада штете жртви, надзор судских или органа социјалног старања, налози за обављање послова у локалној заједници.

3.6. Документи Савета Европе

Поред докумената Уједињених нација који се односе на малолетничко правосуђе, значај у поступању са малолетницима могу имати и неки документи регионалних организација, каква је Савет Европе, чији је наша земља члан. Најважнија је свакако Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода, сачињена у Риму 1950. године. С обзиром на то да ова организација препознаје криминалитет малолетника

⁵² Стандардна минимална правила Уједињених нација за мере алтернативне институционалном третману – Токијска правила, *Права детета и малолетничко правосуђе, одабрани међународни инструменти*, УНИЦЕФ, Центар за права детета, Београд, <https://www.unicef.org/serbia/media/6901/file/Tokijska%20pravila.pdf>, приступ: 18. 02. 2024.

⁵³ Ђ. Ignjatović, *Pravo izvršenja krivičnih sankcija*, op. cit., 57.

⁵⁴ М. Ковачевић, op. cit., 94.

као један од најзначајнијих друштвених проблема у Европи, она је у свом раду изнедрила велики број докумената из ове области.

Документи Савета Европе који се односе на малолетничку деликвенцију и сродну проблематику су бројни, а као најрелевантније издвајамо: **1.** Препорука о друштвеној реакцији на малолетничку деликвенцију, број R (87) 20, усвојена 1987; **2.** Препорука о друштвеној реакцији на малолетничку деликвенцију код младих особа из мигрантских породица, број R (88) 6, усвојена 1988; **3.** Европска конвенција о остваривању дечјих права из 1996; **4.** Препорука о значају ране психосоцијалне интервенције за превенцију криминалитета, Препорука R 20, усвојена 2000. године. Новија истраживања указују на делотворност раног дејствовања на патолошке процесе у породици и благотворни утицај већег ангажовања патронажних служби када је реч о старању о сасвим малој деци. Због тога се улагање у скупе програме којима се могућно спречава формирање неких будућих криминалаца вишеструко исплати⁵⁵; **5.** Препорука о новим тенденцијама у сузбијању малолетничке деликвенције и о улози малолетничког правосуђа, број R (03) 20, усвојена 2003; **6.** Препорука о европским правилима о санкцијама и мерама за малолетнике, број R (08) 11, усвојена 2008; **7.** Смернице о правосуђу по мери детета, усвојене од стране Комитета министара 17. новембра 2010.

Међу европским стандардима у области малолетничког кривичног права који су инаугурисани препорукама Савета Европе, истичу се следећи:

- Малолетници којима се изричу кривичне санкције или мере морају се третирати тако да им се поштују основна људска права;
- Санкције и мере које се изричу малолетницима, као и начин њиховог извршења, утврђују се законом на основу принципа друштвене интеграције и образовања и превенције понављања кривичних дела;
- Санкције или мере изриче суд (или други надлежни орган). Изречене санкције подлежу судској контроли и морају бити изречене на најкраће потребно време за остваривање легитимних циљева;

⁵⁵: A.R. Piquero, D.B. Weiss, "Heterogeneity in delinquency" *The Oxford handbook of juvenile crime and juvenile justice*, (eds. B.C. Feld, D. M. Bishop), Oxford University Press, Oxford 2011, 43. y: M. Ковачевић, op. cit., 103.

- Граница за узраст малолетника који могу бити подложни санкцијама мора бити одређена законом и не сме бити прениско постављена;
- Примена санкција или мера мора бити у најбољем интересу малолетног учиниоца, узимајући у обзир тежину дела и све личне околности везане за малолетника;
- Да би се извршење санкција и мера прилагодило сваком појединачном случају, органи који их спроводе морају имати довољан степен дискреције који не доводи до неједнакости у поступању;
- Санкције или мере не смеју да понизе или деградирају малолетника према коме се извршавају;
- Примена санкције не би требало да представља ризик од физичких или психичких повреда малолетника;
- Санкције се примењују без одлагања, у неопходној мери и само за неопходан период – *начело минималне интервенције*;
- Лишавање слободе малолетника треба да буде последња мера и да се изрекне на најмањи могући рок;
- Санкције морају бити примењене без дискриминације по било којој основи – *начело забране дискриминације*;
- На свим нивоима који се баве малолетницима морају да се подстичу посредовање или друге мере повратка и приступа у заједицу;
- Малолетници не смеју да имају мања законска права и заштиту од оних које имају пунолетни учиниоци по општим правилима кривичног поступка и сваки правни систем мора да осигура делотворно учествовање малолетника у току читавог поступка;
- Правни системи који се баве малолетницима треба да укључе родитеље и законске стараоце у поступак и извршење санкција увек, осим када то није у најбољем интересу детета;
- Приступ малолетницима мора да буде мултидисциплинаран и да буде интегрисан са ширим друштвеним иницијативама за малолетнике како би се осигурао целовит приступ и континуитет бриге за такве малолетнике – *начело укључености заједнице и непрекидна брига*;
- Приватност малолетника мора бити у потпуности поштована у свим фазама поступка;

- Млађа пунолетна лица треба третирати као малолетнике када је то прикладно;
- Мора се осигурати да сво особље које ради са малолетницима пружи одговарајући стандард бриге, како би се задовољиле потребе малолетника и како би им се пружио позитиван узор;
- Морају се осигурати одређена средства и особље како би интервенција у живот малолетника била смислена и
- Извршење санкција и мера према малолетницима мора бити под контролом независног надзора и државних инспекција.⁵⁶

⁵⁶ Д. Јовашевић, *Примена неформалних мера у малолетничком кривичном праву Србије*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, број 68, 2014, 497-514.

4. Санкционисање малолетника у упоредном праву

Балканске земље, некада део Савезне Федеративне Републике Југославије, су под притиском Европске Уније и сопственом жељом да се прикључе том савезу, почеле да усклађују своје малолетничко кривично законодавство. Како су користиле сличне изворе инспирације попут немачког или аустријског права, оно је у већем делу исто или слично у свим балканским земљама. Ипак, свака земља је додала и неке своје специфичности како би персонализовала законе, па као резултат тога између њихових законодавства постоје одређене разлике, које могу имати практичне последице.⁵⁷

4.1. Хрватска

Након осамостаљивања Република Хрватска је први свој самосталан и савремени Закон о малолетницима донела 1997. године када је донет Закон о судовима за младеж. Тим законом је по први пут на свеобухватан начин уређена ова материја, јер је закон садржао материјалне и процесне норме. Исти је уз извесне измене и допуне био на снази до 2011. године, када је замењен новим Законом о судовима за младеж.⁵⁸

Већ у првих неколико чланова Хрватског Закона о судовима за младеж⁵⁹ примећујемо сличности са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетника. Оба закона обухватају како норме материјалног, тако и норме процесног и извршног законодавства. Границе малолетства су исто постављене. Малолетник је лице са навршених четрнаест, а не навршених осамнаест година, а такође су на исти начин одвојене две категорије малолетника, млађи и старији малолетници. Закон о судовима за младеж предвиђа широк спектар санкција за малолетне учиниоце кривичних дела, и то: – одгојне мере, односно васпитне мере у

⁵⁷ Z. Nikolić, Sličnosti i razlike maloletničkog kaznenog zakonodavstva u Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, u: *Strani pravni život*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011, 357.

⁵⁸ I. Vuletić, Materijalnopravni položaj mladih osoba u Hrvatskom kaznenom pravu, u: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, op. cit., 131.

⁵⁹ Zakon o sudovima za mladež, Urednički pročišćeni tekst, „Narodne novine“, broj 84/11, 143/12, 148/13 i 56/15.

нашем праву, - казну малолетничког затвора, а под одређеним условима могућа је и примена сигурносних мера, односно мера безбедности.

Као основна сврха санкција према малолетницима наглашена је специјална превенција. Одређена је у члану 6 Закона о судовима за младеж – „сврха мера је да се пружањем заштите, бриге, помоћи и надзора те осигурањем опће и стручне наобразбе малолетног починитеља казненог дјела утиче на његов одгој, развијање његове цјелокупне личности и јачање његове особне одговорности ради суздржавања од поновног чињења казних дјела.“

Хрватски Закон о судовима за младеж у члану 12 предвиђа меру *Појачане бриге и надзора уз дневни боравак у одгојној установи* и ова мера одговара Васпитној мери појачаног надзора у установи за васпитавање и образовање малолетника. Ово је такође мера полуинституционалног карактера, њено трајање је неодређено и може трајати од шест месеци до две године, а уз ову меру се могу изрећи и неке од мере посебних обавеза. Суд ће изрећи појачану бригу и надзор уз дневни боравак у одгојној установи када осени да је за остварење сврхе одгојних мера према малолетнику потребно предузети трајније и интензивније мере одгоја, посебно образовањем и радним оспособљавањем уз надзор стручњака, а није потребно потпуно и трајније издвајање из његове животне средине. Можемо закључити да су ове две мере истоветне.

Материјалноправни положај младих особа у хрватском кривичном законодавству данас, регулисан је у складу са европским и међународним стандардима, што не значи да нема простора за напредак, првенствено кроз ограничавање казненоправне репресије према млађим пунолетницима.⁶⁰

4.2. Босна и Херцеговина

Почетком 2015. године у Федерацији Босне и Херцеговине је ступило на снагу ново материјално, процесно и извршно малолетничко кривично законодавство. Оно је пратило тенденције савремене криминалне политике развијених европских земаља

⁶⁰ I. Vuletić, op. cit., 141.

(Аустрија, Финска, Француска, Немачка и друге), а новина је што је поред санкција предвидео и могућност изрицања алтернативних мера.⁶¹

Анализирајући Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку⁶² Федерације Босне и Херцеговине примећујемо истовестност са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетника, у погледу основних постулата, што је несумњиво повезано са поштовањем препорука међународних докумената.

У законодавству Босне и Херцеговине границе малолетства постављене на исти начин, а што се тиче кривичних санкција постоје извесне разлике. Основна сврха се не разликује па је и овде одређена у смислу специјалне превенције. Санкцијом треба постићи јачање личности и правилан развој малолетника, како би се осигурало његово поновно укључивање у друштвену заједницу. Кривичне санкције које се могу изрећи малолетницима су – одгојне мере (васпитне мере), - казна малолетничког затвора и сигурносне мере. Разлика која постоји јесте та што Закон БиХ не предвиђа Меру појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника.

Мере појачаног надзора у законодавству БиХ су: појачани надзор од родитеља, усвојитеља или старатеља; појачани надзор у другој породици и појачани надзор надлежног органа старатељства (социјалног старања). Заводске васпитне мере су истоветне. Док, разлика постоји и код васпитних мера упозорења и усмеравања. Поред мера судског укура и посебних обавеза, Закон о поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку предвиђа и меру „упућивања у одгојни центар“.⁶³ Ова мера има одређене сличности са Мером појачаног надзора уз дневни боравак.

Те сличности су следеће: - ова мера упозорења и усмеравања може се изрећи заједно са неком од васпитних мера појачаног надзора, - при њеном изрицању и извршењу суд води рачуна да малолетник не изостаје из школе или са посла, - изриче се када је потребно да се појачано утиче на понашање малолетника, - боравак малолетника

⁶¹ D. Jovašević, *Alternativne mere u novom maloletničkom krivičnom pravu Federacije Bosne i Hercegovine*, u: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, op. cit., 121.

⁶² Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку, „Sl. novine FBiH“, br. 7/2014 i 74/2020.

⁶³ Član 32, stav 1, Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku.

одгојном центру мора бити испуњен корисним садржајем, који је у складу са способностима и интересима малолетника и - спроводи се у установи.

Разлике између Васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак и Мере упућивања у одгојни центар су у карактеру санкције и њеном трајању. Мера појачаног надзора уз дневни боравак је адхезионог карактера, док се мера упућивања у одгојни центар може изрећи и као самостална санкција. Затим, дневни боравак се спроводи без потпуног издвајања малолетника из дотадашње средине, а боравак у одгојни центар може бити и непрекидни, када се малолетник за одређено време институционализује. Тако, малолетника којем је изречена мера упућивања у одгојни центар суд може упутити тамо – на одређени број сати током дана у трајању од најмање четрнаест, а највише тридест дана или – на непрекидни боравак у трајању од најмање петнаест дана, али не дуже од три месеца. Упућивање и одгојни центар, на непрекидни боравак у трајању најдуже до месец дана, могуће је и онда када малолетник неоправдано одбија или на други начин омета извршење посебних обавеза или мера појачаног надзора.⁶⁴ Трајање васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак је као што нам је већ познато, од минимум шест месеци до максимално две године, уз дневни боравак у установи који траје највише четири сата током радног дана, те је она, без изузетака полунституционална мера.

4.3. Црна Гора

Анализирајући малолетничко кривично право Црне Горе и Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку⁶⁵ уочавамо да нема разлика са законодавством Републике Србије. Систем кривичних санкција према малолетницима Црне Горе обухвата исте мере, па се према малолетницима могу применити исте санкције: васпитне мере, казна малолетничког затвора и под одређеним условима мере безбедности. Меру појачаног надзора уз дневни боравак у установи или организацији за васпитање и образовање малолетника, суд Црне Горе ће изрећи уз неку од васпитних

⁶⁴ Član 36, Zakona o zaštiti o postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku

⁶⁵ Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, „Službeni list Crne Gore“, br. 064/11 od 29.12.2011., 001/18 od 04.01.2018.

мера појачаног надзора, када је потребно и ангажовање стручних лица у установи или организацији која се бави васпитањем и образовањем малолетника. И остали услови за исрицање, трајање и извршење ове мере безбедности су идентични са условима прописаним Законом о малолетницима Републике Србије. Основни разлог за сличност у третману малолетних преступника је сазнајни и културолошки, јер су деца у свим цивилизацијама увек имала посебан третман.⁶⁶

4.4. Северна Македонија

Кривичноправне одредбе о малолетницима у Републици Северној Македонији налазе се у Закону за правда за децата, односно Закону о правди за децу.⁶⁷ Он предвиђа да казна или санкција која се изриче детету старијем од четрнаест година треба да одговара његовој личности, тежини дела које је учињено, последицама тог дела, потребама за његовим васпитањем, преваспитањем, образовањем и развојем, а у циљу обезбеђивања и заштите најбољег интереса детета.

У случају када дете старије од 14 година почини кривично дело или прекршај, надлежни органи или институције обично не покрећу судски поступак како би се избегле негативне последице по дете. Судски поступак се покреће када лице старије од 14 година учини дело које је у закону одређено као кривично дело за које је предвиђена казна затвора од три године или тежа казна, или у случају када се циљ мере или санкције утврђене овим законом не могу постићи без таквог поступка.⁶⁸ Деца у ризику до 14 година и старија од 14 година примају мере помоћи и заштите само када центар за социјални рад процени да стање ризика негативно утиче на развој личности детета и његово правилно васпитање, па се због тога центар за социјални рад обавештава о сваком поступку детета.

Кривичне санкције које се изричу овој категорији учинилаца кривичних дела у Северној Македонији су: *васпитне мере, *казна малолетничког затвора и за разлику од

⁶⁶ Z. Nikolić, op. cit., 358.

⁶⁷ Закон за правда за децата, „Службени весник на РМ“, бр. 148/13 и „Службени весник на РСМ“, бр. 152/19 и бр. 275/12.

⁶⁸ Члан 17, Закон за правда за децата.

нашег правног система који предвиђа само једну ову једну казну, *новчана казна, *забрана управљања моторним возилом одређене врсте или категорије и *протеривање странаца из земље.

Систем васпитних мера обухвата – укор и упућивање у дисциплински центар за децу (мере упозорења или дисциплинске мере), - појачани надзор од стране родитеља односно старатеља, појачани надзор од стране хранитељске породице, појачани надзор од стране центра, односно органа старатељства (мере појачаног надзора), и – мере упућивања у васпитну установу или упућивање у васпитно-поправни дом (заводске васпитне мере).⁶⁹ Дакле, малолетничко кривично право Северне Македоније не предвиђа васпитну меру појачаног надзора уз дневни боравак за васпитавање и образовање малолетника, што је вид недостатка у односу на наше законодавство. Мера са сличним карактеристикама и циљевима је упућивање у дисциплински центар, јер се и она изриче када је потребно предузети одговарајуће мере да би се утицало на личност и понашање детета. Суд може упутити дете у овај центар: на одређени број сати у току дана државним празницима и то највише четири државна празника један за другим; на одређени број сати током дана, али највише месец дана или на непрекидан боравак одређени број дана, али не дуже од 20 дана. У овом центру ће дете обављати активности које одговарају његовом физичком и психичком стању, али тако да то не омета његово школовање или рад.⁷⁰

Са друге стране, оно предвиђа већи број казни, и на тај начин делимично одступа од основног принципа малолетничког кривичног права „васпитавати, а не кажњавати“.

4.5.Словенија

Република Словенија је једина од бивших Југословенских република у којој материја малолетничког кривичног законодавства још увек није регулисана посебним законом. Одредбе које се односе на малолетнике налазе се у Кривичном законнику и то не најновијем, већ у Кривичном законнику из 1994. Ту одредбу налазимо у члану 375 новог

⁶⁹ Члан 37, Закон о правда за децата.

⁷⁰ Члан 40, Закон о правда за децата.

законика, која нас упућује на одредбе ранијег Кривичног законика - „до ступања на снагу кривичног закона за малолетнике примењују се одредбе Кривичног законика, Уредни лист Републике Словеније бр. 63/94, 70/94 исправка 23/99, 40/04 и 95/04“.⁷¹

Кривични законик Републике Словеније предвиђа да се малолетнику који је навршио четрнаест, а није навршио шеснаест година, односно млађем малолетнику могу изрећи само васпитне мере. Малолетнику са навршених шеснаест година, односно старијем малолетнику, могу се поред васпитних мера изрећи и казна малолетничког затвора и новчана казна, а поред њих и забрана управљања моторним возилом или протеривање странаца из земље, као споредне казне.⁷²

Васпитне мере предвиђене овим законом су: - укор, - упутства и забране, - надзор органа социјалног старања, - упућивање у васпитни завод, - упућивање у преваспитни дом и – упућивање у завод за оспособљавање.

Дакле, законодавство Словеније не предвиђа меру еквивалентну мери безбедности појачаног надзора у установи за васпитавање и образовање малолетника.

4.6. Друга Европска законодавства

Поред бивших Југословенских република, издвојићемо још нека истакнутија Европска законодавства.

Италија

Полуинституционални третман постоји и у италијанском праву, при чему се малолетник не издваја из своје средине, али се подвргава педагошком третману у специјализованим установама.⁷³ Декретом је предвиђена мера „permanenza in casa – остани код куће“ или смештај у кући, којом судија налаже малолетнику боравак у породичној кући или другом месту приватног боравака. Малолетнику се дозвољава да напусти дом ради одласка у школу или на посао. Надзор над њим врше родитељи или лица у чијем је дому малолетник распоређен, а у обавези су да надзор допусте и

⁷¹ Kaznenski zakonik, „Uredni list RS“, št. 55/08.

⁷² Član 72, Kaznenski zakonik, „Uredni list RS“, št. 63/94, 70/94, 23/99, 40/04, 95/04.

⁷³ С. Кнежевић *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, op. cit., 60.

органима социјалних служби. У случају тежих и поновљених повреда обавеза које су му одређене или у случају неоправданог удаљења из куће, суд може ову меру да замени другом, тежом мером.⁷⁴ То је мера „Collocamento in comunita – смештај у заједници“, друга мера полуинституционог третмана у италијанском праву.⁷⁵ Малолетнику се ова мера изриче када не постоје услови за смештај малолетника у сопственом дому. Заједница мора бити званично призната од државних власти, односно мора бити овлашћена за смештај малолетника. Она би требало да подсећа на породични амбијент и у њој може боравити максимално десет малолетника. За третман малолетника задужена су професионално обучена лица, која сарађују са социјалним установама и посебно се старају о учењу, раду или другим активностима корисним за образовање малолетника. Циљ ове мере је интеграција малолетника у друштвене токове, као и њихова и интеракција са децом која нису обухваћена кривичном процедуром.⁷⁶ Ова мера се, под условима предвиђеним законом, може заменити мером притвора. Због својих карактеристика (полуинституционални карактер, смештај у заједницу, рад са професионалцима), ова мера има сличности са васпитном мером појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника.

Када говоримо о италијанском праву и полуинституционалном третману, декретом је предвиђена још једна мера код које се малолетник не задржава у заводским установама. То је мера „prescrizioni“. Суштина ове мере, састоји се у обавези малолетника да се укључи у образовни процес или друге активности корисне за његово образовање или радне активности. Ова мера може да укључује и забрану посећивања одређених места, као и забрану напуштања дома у одређене сате. У случају озбиљних и поновљених повреда ове мере, судија може одредити меру боравка код куће.⁷⁷

⁷⁴ Član 21, Decreto del presidente della Repubblica, 22. Settembre 1988, no. 448.

⁷⁵ Član 22, Decreto del presidente della Repubblica.

⁷⁶ С. Кнежевић, *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, op. cit., 61.

⁷⁷ Član 20, Decreto del presidente della Repubblica.

Немачка

Област малолетничког кривичног права у Немачкој регулисана је Законом о малолетничком правосуђу „Jugendgerichtsgesetz“⁷⁸ Границе малолетства и сврха кажњавања постављене су на исти начин као и у нашем праву. Разлике постоје у кривичним санкцијама за малолетнике. Немачким Законом о малолетничком правосуђу предвиђене су:

- Васпитне мере и то - издавање инструкција и - помоћ у образовању;
- Дисциплинске мере које обухватају – опомену, - давање налога (на пример, да се извини оштећеном или да надокнади штету коју је проуроковао својим делом) и – малолетнички притвор, као и
- Казна малолетничког затвора.

Васпитне мере издавања инструкције или упутстава јесу уствари издавање наредба и забрана којима се регулише начин живота младе особе и на тај начин се утиче на његово васпитање или преваспитање. Малолетнику се не смеју постављати неразумни захтеви, а циљ оваквих захтева јесте регулисање живота малолетника како би се обезбедило и унапредило њихово васпитање.

Судија може да нареди малолетнику:

1. да следи упутства која се односе на место боравка, 2. да живи са породицом или у кући, 3. да прихвати шегртовање или посао, 4. пружање услуга рада, 5. да се стави под негу и надзор одређене особе (помоћника за негу), 6. учествовање на курсу социјалне обуке, 7. настоји да се постигне нагодба са оштећеним (нагодба извршилац-жртва), 8. да се уздржи од контакта са одређеним људима или од посете ресторанима или местима за забаву или 9. учествује у саобраћајном курсу.⁷⁹ Трајање ових упустава је максимално две године (то је и максимално трајање васпитних мера у нашем праву) а у случају да малолетник не поступи по упутствима, суд ће му изрећи малолетнички притвор.

⁷⁸ Jugendgerichtsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 11. dezember 1974 (BGBl. I S. 3427), das zuletzt durch Artikel 21 des Gesetzes vom 25. juni 2021 (BGBl. IS. 2099) geandet worden ist.

⁷⁹ Član 10, Jugendgerichtsgesetz.

Помоћ у образовању суд ће одредити у складу са Законом о социјалном осигурању, у даноноћној установи или у другом облику помоћи у животу.⁸⁰

Примећујемо да готово да не постоје сличности између васпитних мера предвиђених у нашем праву и васпитних мера у малолетничком кривичном праву Немачке.

Разлика је и постојање мере *малолетничког притвора*, која не постоји у нашем законодавству. Хапшење малолетника може бити: *у време викенда или у слободно време, *краткотрајно хапшење или *трајно хапшење. Малолетник се може лишити слободе у време викенда, једног или оба дана викенда. Краткотрајан притвор се одређује уместо лишавања слободе у слободно време, када се чини да је континуирано издржавање казне корисно због васпитања малолетника и када образовање или рад малолетника неће бити угрожени. Трајни притвор траје најмање једну а највише четири недеље и мери се пуним данима или недељама.

Хапшење малолетника врши се у случају да је изрицање или извршење казне за малолетника условно одложено. Циљ хапшења јесте - да се малолетнику нагласи одговорност за учињено дело и последице даљег вршења кривичних дела, - да се одвоји из окружења које лоше утиче на њега и припреми за период пробације кроз третман у издржавању казне малолетничког затвора и – постизање снажнијег утицаја на васпитање малолетника. Уколико је малолетник раније издржавао казну малолетничког затвора, неће се упућивати у малолетнички притвор.⁸¹

Када је реч о казни малолетничког затвора суд ће је изрећи онда када се васпитним мерама не може постићи сврха кажњавања или када је због озбиљности кривице неопходно кажњавање малолетника. Трајање казне малолетничког затвора одређено је на исти начин као и у нашем праву.

⁸⁰ Član 12, Jugendgerichtsgesetz.

⁸¹ Član 16 i član 16a, Jugendgerichtsgesetz.

5. Дневни боравак

5.1. Организација дневног боравка

Васпитне мере се у складу са посебним прописима спроводе у установама за васпитање деце и омладине, које оснива Република Србија, односно аутономна покрајина.⁸² Сва важна питања о спровођењу васпитних мера ближе се одређују прописом који доноси министар надлежан за социјалну заштиту.

Органи установа за васпитање деце и омладине јесу: управни одбор, надзорни одбор и директор. *Управни одбор* установе за васпитање деце и омладине има пет чланова и чине га два представника оснивача, представних запослених, представник корисника односно законских заступника корисника и представник удружења чији су циљеви усмерени на заштиту права детета. *Надзорни одбор* установе за васпитање деце и омладине има три члана и чине га два представника оснивача и један представник запослених. Чланове оба ова одбора именује оснивач, на четири године.⁸³ *Директора* установе за васпитање деце и омладине именује оснивач, на четири године, на основу конкурса, а по прибављеном мишљењу управног одбора те установе. Ако управни одбор установе у остављеном року не достави оснивачу мишљење за именовање директора, оснивач може именовати вршиоца дужности директора. На друга питања о директору сходно се примењују одредбе закона о директору центра за социјални рад.⁸⁴

Пружалац услуге дневног боравка дужан је да испуни низ стандарда у погледу простора, стручних радника и стручног рада. Пред њим се постављају захтеви за обезбеђивање:

- одговарајућег простора и материјалних услова,
- исхране и доступности здравствених услуга,
- одржавања личне хигијене и хигијене простора,

⁸² Члан 15, Закон о социјалној заштити, „СЛ. гласник РС“, бр. 24/2011 и 117/2022 – одлука УС.

⁸³ Члан 128, Закона о социјалној заштити.

⁸⁴ Члан 129, Закона о социјалној заштити.

- сигурног окружења и
- развој потенцијала корисника и њихово оснаживање.⁸⁵

Простор у коме се пружа услуга дневног боравка мора задовољити одређене захтеве у вези са структуром и величином. Прво, простор треба бити лоциран у насељеном месту ради лакше доступности корисницима и њиховог укључивања у ширу друштвену заједницу, а ради несметаног функционисања мора да буде на месту доступном јавном превозу. Такође, потребно је да простор има све потребне инфраструктурне прикључке.⁸⁶ Организација простора треба да омогући несметано спровођење различитих активности, укључујући и простор за радно-окупационе активности. Величина простора зависи од броја корисника, где се укупна површина простора по кориснику не сме смањити испод десет квадратних метара, а просторије морају бити опремљене на оговарајући начин. Минималан број стручних радника и сарадника одређен је тако да на десет корисника морају бити два стручна радника, а на сваких додатних пет корисника један стручни радник.

Услуга дневног боравка укључује пружање obroka и здравствене услуге корисницима. Корисницима дневног боравка мора се обезбедити један оброк и то тако што се у установи организује припрема хране или установа склапа уговор са другом организацијом. Такође им се морају обезбедити и здравствене услуге, а у зависности од броја корисника, капацитета дневног боравка и врсте здравствене услуге, оне се могу обезбеђивати у самом дневном боравку или у одговарајућој здравственој установи.

Важно је и одржавање хигијене простора и хигијене корисника. То се остварује обезбеђивањем средстава за одржавање личне и хигијене простора, чишћењем просторија и помагањем у одржавању личне хигијене.

Сигурност корисника је такође важна, те се примењују одређене процедуре како би се осигурала њихова добробит и развој. Ово подразумева мере надзора, процедуре за

⁸⁵ D. Vuković, B. Đakić, *Услуге социјалне и деčје заштите: Приручник за полагање стручног испита*, Кancelariја програма Ујединjenih нација за развој (UNDP) у Crној Gори, Podgorica, 2016, 22.

⁸⁶ Члан 6, Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, „СЛ. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019.

посете и спречавање неовлашћеног приступа, као и поступање у случају инцидентних ситуација које би могле угрозити сигурност корисника.

По пријему корисника у установу врши се процена његових потреба, снаге, ризика, способности и интересовања и исте ове процене за друга лица значајна за корисника (то могу бити родитељи, старатељи или други чланови породице). Процену врши стручни радник уз учешће корисника, а по потреби и законског заступника или другог лица значајног за корисника. Процена се окончава у року од десет дана, а на основу резултата процене одређује се *степен подршке кориснику и израђује се индивидуални план услуге*.⁸⁷

Дакле, за сваког корисника се на основу идентификованих потреба, способности и ризика сачињава индивидуални план. Индивидуални план услуге обавезно садржи:

1. циљеве који се желе постићи пружањем услуге,
2. очекиване исходе,
3. конкретизовање активности које ће се предузимати, укључујући и активности у процесу прилагођавања,
4. временски оквир у којем се реализује индивидуални план услуге,
5. рок за поновни преглед индивидуалног плана услуге,
6. имена лица одговорних за реализацију индивидуалног плана услуге.

У његовој изради учествује стручни радник, корисник или његов законски заступник, задужени запослени, а по потреби и други стручњаци у организацији и заједници.⁸⁸ Пружалац услуге једном годишње спроводи интерну евалуацију квалитета пружених услуга, која укључује испитивање задовољства корисника.

Што се активности услуга дневног боравка тиче оне су усмерене ка развијању и очувању потенцијала корисника, односно његовој припреми за одржив и независан живот. Обухватају једну или више следећих активности:

- подршку у изградњи и очувању позитивних односа са одраслима и децом,

⁸⁷ Члан 13, Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите.

⁸⁸ Члан 16, Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите.

- подршку у учењу, одржавању и развијању контакта са надлежним органима јединице локалне самоуправе,
- организовање радно-окупационих, односно едукативних активности, које подстичу развој нових знања и вештина,
- развијање метода који охрабрују учествовање корисника у активностима у заједници,
- организовање слободног времена у складу са потребама и интересовањима корисника,
- организовање пригодних културно-забавних садржаја у оквиру дневног боравка, односно омогућавање корисницима да присуствују активностима у заједници,
- развој вештина за препознавање или решавање проблема,
- развој комуникационих вештина,
- развој вештина за самозаштиту,
- развој вештина и знања за потребних за живот у заједници,
- рехабилитационе и терапијске активности,
- програмске активности личног пратиоца детета, у складу са одредбама правилника.⁸⁹

Поред развоја и очувања потенцијала корисника, активности установе усмерене су на: задовољавање основних животних потреба и осигурање безбедног и пријатног окружења; правну подршку и подршку при школовању и запослењу. Наравно све ове активности спроводе стручна лица.

Неки од градова у којима се налазе овакве установе су Крагујевац, Бор, Ниш, Нови Сад. Изненађујуће је то што међу овим градовима нема града Београда. Наиме, до 2018. године, у Београду је деловао дневни боравак, намењен малолетницима са широким спектром проблемима у социјализацији, који је водило лиценцирано удружење „IAN Telecentar“. Ту су наравно били упућивани и малолетници којима је Виши суд изрекао васпитну меру појачаног надзора уз дневни боравак. Међутим, услед проблема са финансирањем (обавезу финансирања оваквих установа имају локалне самоуправе),

⁸⁹ Члан 70, Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите.

дневни боравак је престао са радом. Тиме је спровођење ове васпитне мере постало немогуће, па за последицу имамо то да је судови готово и не изричу.⁹⁰ Данас, шест година касније Београд и даље нема установу за дневни боравак малолетника са проблемима у понашању. Ипак, ради се на решавању овог проблема. Предлози постоје, и коначно је покренута и иницијатива да главни град добије овакву установу.⁹¹

Као што смо раније споменули, на основу процене корисника по његовом пријему у установу, израђује се индивидуални план поступања и одређује се степен подршке кориснику. Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите одређена су четири степена подршке.⁹²

Подршка I степена значи да корисник није способан да се самостално брине о себи и укључи у активности дневног живота у заједници, због чега му је потребно физичко присуство и континуирана помоћ другог лица.

Подршка II степена значи да корисник може да брине о себи и да се укључи у активности дневног живота у заједници уз физичко присуство и помоћ другог лица.

Подршка III степена значи да корисник може да брине о себи и да се укључи у активности дневног живота у заједници, али му је услед недовољно развијених знања и вештина потребан надзор и подршка другог лица.

Подршка IV степена значи да корисник самостално, односно уз подсећање, може да обавља све животне активности.

Посебну пажњу заслужују малолетници без родитељског старања којима је изречена васпитна мера. Они су у том случају истовремено укључени у систем социјалне заштите и систем малолетничког правосуђа, што се означава термином двострука укљученост,⁹³ и под већим су ризиком за рецидивизам, те им је потребна већа подршка.

⁹⁰ <https://www.masina.rs/zasto-u-beogradu-ne-postoji-dnevni-boravak-za-decu-sa-problemima-u-ponasanju/>

⁹¹ <https://zelenaucionica.com/beograd-dobija-dnevni-boravak-za-decu-sa-problemima-u-ponasanju-u-kragujevcu-i-novom-sadu-vec-postoji/>

⁹² Члан 15, Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите.

⁹³ D. Herz, R. Joseph, S. Bilchik, *Challenges facing crossover youth: An examination of juvenile-justice decision making recidivism*, Family Court Review, 2010, 305 – 321.

5.2. Предности и недостаци дневног боравака

Дневни боравак се може одредити као средина између институционалног и ванинституционалног третмана. Он представља скуп програма различитог степена специјализације и интензитета, који су мање рестриктивни него класичне институционалне форме, а више структурирани него ванинституционалне.⁹⁴

Као структурирана услуга дневни боравак има вишеструке позитивне ефекте на заједницу и младе са проблемима у понашању, као и на њихове породице.

Добити за децу и породице могу се сагледати са више аспеката:

- очување емотивних и социјалних веза унутар породице;
- смањење потреба за „генерализацијом“ добити (јер је фокус на индивидуализованом приступу и пружању подршке која је прилагођена конкретним потребама сваке младе особе са проблемима у понашању);
- партиципација малолетника у његов природној средини, односно директно учешће у животу средине и вршњачкој групи;
- структуриран и контролисан дневни амбијент у дневном бораваку и заједници;
- интензивни индивидуализовани третман који је комбинација компатибилних програма дневног боравака и програма у локалној заједници.⁹⁵

Добити за заједницу су:

- доприноси у успостављању организационог модела свеобухватног, интегралног модела социјалне заштите и развоју интегративног третмана деце и младих са проблемима у понашању у локалној заједници;
- доприноси индивидуализацији приступа малолетнику са проблемима у понашању у складу са његовим потребама;

⁹⁴ М. Малjkовић, З. Илић, Дневни боравак – могућности и изазови, у: *Специјална едукација и рехабилитација данас - Зборник радова*, Универзитет у Београду Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд, 2015, 151 – 155.

⁹⁵ З. Илић, Љ. Марковић, М. Малjkовић, Дневни боравак као мера унапређења социјалне инклузије деце и младих са проблемима и поремећајима понашања, у: *Социјална инклузија деце са развојним сметњама и проблемима у понашању – Зборник радова*, Универзитет у Београду Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд, 2016, 123 – 129.

- стварање услова за реализацију васпитних мера, посебних обавеза и васпитних налога;
- омогућава третман малолетника у сукобу са законом у складу са међународним инструментима;
- захтева континуирано стручно усавршавање ради јачања професионалних компетенција запослених.⁹⁶

О спровођењу дневног боравка предностима и недостацима ове мере, говорили су запослени у овим установама. Истраживање је спроведено на јесен 2022. године, а учествовало је три од пет стручних радника запослених у овим установама. Сво троје раде преко десет година на стручним пословима подршке деци и младима са проблемима у понашању. Парцијални резултати истраживања представљени су на 27. Октобарским сусретима у социјалној заштити, конференцији под називом „Друштвене кризе, прилагођавање и развој“, а објављено је у часопису „Српска политичка мисао.“⁹⁷

Истраживање је спроведено међу радницима запосленим у Заводима за пружање услуге дневног боравка за децу и младе са проблемима у понашању, у Крагујевцу и Бору, који су у том тренутку, једине две лиценциране установе оваквог типа. То што у целој земљи функционишу само две овакве установе, у које би требало сместити малолетнике којима је изречена васпитна мера појачаног надзора, по одлуци виших судова, али и друге малолетнике са проблемима у понашању, како би се превенирало вршење кривичних дела, јесте велики проблем. Али, ово није недостатак ове васпитне мере, него недостатак у систему извршења санкција и мера у Републици Србији.

Наиме, дневни боравци у оба града су приликом оснивања подржани пројектним средствима. Даље финансирање дневног боравка у Крагујевцу, настављено је из буџета локалне самоуправе, док је дневни боравак у Бору финансиран волонтерски или средствима из градске управе.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ М. Гајић, Ј. Хрнчић, М. В. Јовановић, Услуге у заједници за децу и младе са проблемима у понашању и у сукобу са законом: Идеја и реализација дневног боравка, у: *Српска политичка мисао*, број 3/2023, vol. 81, Институт за политичке студије, Београд, 2023, 227 – 249.

Подршку овим институцијама пружају школе, као и Центри за социјални рад, а у Крагујевцу се остварује и сарадња са Омладинском задругом, ради запошљавања и осамостаљивања малолетника.

Корисници дневног боравка су деца и млади са проблемима у понашању и деца и млади у сукобу са законом. У дневном боравку у Бору је боравило троје корисника, док их је у Крагујевцу било четрнаесторо. Малолетници најчешће долазе због имовинских кривичних дела, злоупотребе и стављања у промет психоактивних супстанци и туча. Други, условно речено, мањи проблеми су ситне крађе, нарушавање правила у школи и проблеми у породичним односима.

Испитаници (запослени) у обе установе, потврдили су да корисници и њихове породице учествују у формирању индивидуалног плана поступања. Мишљење корисника је битно у сваком кораку, док се мишљење породице уважава за доношење битних одлука. У складу са интересовањима малолетника, они се укључују у рад различитих секција (какве су филмска, драмска, новинарска, спортска и слично), а пружа им се и индивидуална и групна психолошка помоћ, као и подршка у учењу и за рад на рачунару. Једна испитаница је као значајну издвојила и медијацију, посебно између учиниоца и жртве, али и између родитеља и деце. На тај начин се млади активно укључују у третман, стичу увид у своје понашање, повећавају одговорност и раде на својој ресоцијализацији. Пример медијације је писмо извињења, које малолетник упућује жртви свог дела, а ради се и на надокнади штете коју је проузроковао.

У истраживању су сви испитаници навели да сматрају да су највеће *предности* дневног боравка: - останак корисника у природном окружењу, - интензивнија сарадња са породицом и вршњачким групама које немају исте проблеме, - интеграција свих програма и услуга у локалној заједници које могу да користе деца и млади са проблемима у понашању, - широка палета активности и временска посвећеност корисницима, почевши од – индивидуалне и групне подршке, - едукације и подршке у учењу, - развијање вештина за свакодневни живот и – професионалног оснаживања.

Са друге стране као главне *недостатке* – *изазове* испитаници су најчешће навели:

- непостојање континуиране подршке корисницима након истека васпитног налога или мере,
- ограниченост капацитета услуге у односу на потребе,

- повремено недовољна укљученост осталих актера локалне заједнице (на пример система здравствене заштите),
- предрасуде локалне заједнице и етикетирање корисника,
- недовољна доступност услуге,
- унапређење сарадње са Центром за социјални рад,
- ригорозне и скупе услове за успостављање и одрживост ове услуге,
- а, посебно су издвојили проблем финансирања, јер сматрају да је то главни фактор нестабилности услуге дневног боравка.

Испитаници су похађали најмање две обуке за рад са децом и младима са проблемима у понашању, а сматрају да су им потребне додатне обуке за рад са болестима зависности, пошто је честа злоупотреба психоактивних супстанци од стране корисника дневног боравка.

Резултати истраживања указали су на потребу за проширењем капацитета услуге, као и на потребу за запошљавањем нових стручних радника. Такође, значајно је умрежавање између институција на локалном нивоу и њихова координација, што ће омогућити деци и младима да развијају социјалне вештине, обликују позитиван систем вредности и интегришу се у заједницу. Наведене тешкоће приликом умрежавања, посебно у проналажењу запослења за кориснике, указују на потребу за јаснијим смерницама за све кључне актере у реинтеграцији деце и младих. Показује се да корисници имају потребу за даљом подршком након истека васпитних налога и мера, што указује на потребу развоја додатних услуга.

6. Статистичка анализа изречених васпитних мера – преглед и интерпретација података

Анализом статистичких података које води Републички завод за статистику⁹⁸ и објављује путем статистичких билтена и годишњака о пријавама оптужењима и изреченим кривичним санкцијама према малолетним лицима, закључује се да наше друштво на малолетнички криминалитет реагује првенствено изрицањем васпитних мера, које процентуално у односу на укупан број изречених кривичних санкција према малолетницима износе 99% , док се казна малолетничког затвора изриче у неупоредиво мањем броју и представља крајњи одговор и последње средство у друштвеној реакцији на криминалитет малолетника, што је у складу са законским нормама.

Да васпитне мере доминирају у односу на казну малолетничког затвора говоре и статистички подаци за период 2018 – 2022 године који показују да у том периоду укупно изречене васпитне мере према малолетницима износе 99,69%, док казна малолетничког затвора износи свега 0,31%, што можемо видети у табели 1.

Година	Број осуђених	Васпитне мере		Малолетнички затвор	
		Број	%	Број	%
2018	1548	1540	99,48%	8	0,52%
2019	1676	1672	99,76%	4	0,24%
2020	1239	1236	99,76%	3	0,24%
2021	1383	1380	99,78%	3	0,22%
2022	1213	1209	99,67%	4	0,33%
Укупно	7059	7037	99,69%	22	0,31%

Табела број 1 – малолетници, изречене кривичне санкције према врсти санкције у периоду 2018 - 2022

⁹⁸ *Малолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2022 – Пријаве, оптужења и осуде*, Статистички билтен број 703, Републички завод за статистику, Београд, 2023, 49.

Увек када говоримо о статистици морамо имати у виду да стварне размере криминалитета на било ком подручју, па и у Србији нису у целини доступне. Ту су увек приказани само процесуирани подаци, јер наука још увек није пронашла поуздане методе за „тамну бројку“ – скривени криминалитет. Тамна бројка је разлика између стварно извршеног и званично евидентираног криминалитета, а сиви број чине сва пријављена дела која нису расветљена.⁹⁹ Такође, у статистичким подацима Републике Србије нису доступни подаци за подручје Косова и Метохије. Ипак, и поред ових критика, статистичке евиденције које воде званични органи су од изузетне важности за сазнања о размерама и карактеристикама криминалитета.

Поред поштовања препорука међународних аката и Закона о малолетницима, као незнатан разлог већег броја изрицања васпитних мера можемо узети и то што се васпитне мере изричу и млађим и старијим малолетницима, док се малолетнички затвор може изрећи само старијим малолетницима. Број млађих малолетника којима је изречена кривична санкција, је по правилу мањи од старијих малолетника, па у просеку млађи малолетници увествују са око 40% у укупном криминалитету малолетника.

Тако је 2022. године осуђено 473 млађа и 740 старија малолетника, што значи да је 39% млађих малолетника; 2021. од укупно осуђених 1383 малолетника, 527 је противправно дело предвиђено у закону као кривично дело извршило као млађи малолетник (38%); у 2020. години било је 474 осуђених млађих малолетника и 765 старијих, што у укупном односу поново износи око 38%; 2019 је однос осуђених малолетника 40% млађих (673) и 60% старијих малолетника (1003) итд.¹⁰⁰

Којој групи васпитних мера и којој васпитној мери судови поклањају највеће, а којој најмање поверење показаће нам резултати из следеће табеле број 2. Као и код врсте кривичних санкција и за поједине васпитне мере узети су подаци Републичког завода за статистику из претходних пет година.

⁹⁹ Ђ. Ignjatović, *Kriminologija*, Dosije studio, Beograd, 2011, 57.

¹⁰⁰ Малолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2022 – Пријаве, оптужења и осуде, 49.

Врста васпитне мере	Број изречених васпитних мера у претходним годинама						
	2018	2019	2020	2021	2022	укупно	%
Васпитне мере упозорења и усмеравања	717	785	769	557	570	3398	48,29%
- судски укор	353	365	426	280	256	1680	22,87%
- посебне обавезе	364	420	343	277	314	1718	24,41%
Васпитне мере појачаног надзора	756	787	427	729	559	3285	46,68%
- од стране родитеља, усвојоца/стараоца	269	245	173	221	177	1085	15,42%
- у другој породици	2	2	2	/	3	9	0,13%
- од органа Старатељства	395	480	243	476	374	1941	27,58%
- уз дневни боравак	1	9	2	3	1	16	0,23%
Посебне обавезе уз меру појачаног надзора	89	51	7	29	4	180	2,56%
Заводске васпитне мере	67	100	40	94	80	381	5,41%
- упућивање у васпитну установу	13	19	11	26	19	88	1,25%
- упућивање у васпитно-поправни дом	51	78	25	67	60	281	3,99%
- у установу за лечење и оспособљавање	3	3	4	1	1	12	0,17%
<i>Укупно</i>	1540	1672	1236	1380	1209	/	
<i>% удела васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак</i>	0,06%	0,54%	0,16%	0,22%	0,08%	/	

Табела број 2 – преглед изречених васпитних мера за период 2018 - 2022

Подаци из табеле број 2. показују нам да су васпитне мере из групе заводских васпитних мера најмање изрицане (у претходних пет година удео ове групе васпитних мера у свеукупном броју изречених васпитних мера износи 5,41%). Из ове групе васпитних мера најмање је изрицана васпитна мера упућивања у посебну установу за лечење и оспособљавање. Разлог налазимо у томе што се она изриче према малолетнику ометеном у психофизичком развоју или са психичким поремећајима, уместо мере упућивања у васпитну установу или васпитно-поправни дом. Суд, дакле, има могућност да донесе одлуку у зависности од стања личности малолетног учиниоца кривичног дела. У другом случају, ова васпитна мера ће се изрећи уместо мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, ако се у посебној установи за лечење и оспособљавање може обезбедити чување и лечење неурачунљивог или битно смањено урачунљивог учиниоца и тиме остварити сврха те мере безбедности.¹⁰¹

Васпитне мере упозорења и усмеравања и васпитне мере појачаног надзора изрицане су у приближно истом броју, а ипак, малу предност судови дају васпитним мерама упозорења и усмеравања. Судски укор и посебне обавезе заједно чине 48,29% укупно изречених санкција. Тиме се поштује основни принцип кривичног права да се тежа санкција не изриче све док се сврха кажњавања може постићи блажом санкцијом.

Васпитне мере појачаног надзора, њих четири и мере посебних обавезе уз васпитне мере појачаног надзора, су у претходних пет година изречене малолетницима у 3285 случајева. Судови су највише пута изrekli васпитну меру појачаног надзора од стране органа старатељства. Она је, не само највише изрицана васпитна мера из групе васпитних мера појачаног надзора, него и највише изрицана кривична санкција за малолетнике (укључујући и казну малолетничког затвора, њен удео износи 27,5%). Ова мера се примењује када нема могућности да појачани надзор врше родитељ, усвојилац или старалац, односно друга породица. Ипак, појачани надзор у другој породици је у претходних пет година, суд изрекао у само девет случајева, што значи да је у нашој земљи примена ове санкције на минимуму. Као основни разлог наводи се недостатак породица које би прихватиле извршавање ове санкције, а на основу истраживања, закључено је да се она углавном извршава у сродничким породицама. Због тога критику

¹⁰¹ Члан 23, став 1 и 2, ЗОУМКД, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005.

трпе надлежна министарства, због недовољног ангажовања у промовисању „специјалног хранитељства“, које би уз адекватну материјалну и стручну подршку допринело широј примени ове мере.¹⁰² Када говоримо о појачаном надзору од стране родитеља, усвојиоца или стараоца, аутори указују на то да укључивање родитеља у програме породичне терапије док су деца са поремећајима у понашању у млађем узрасту, гарантује боље резултате.¹⁰³ Ипак, реалност је таква да се породице са малолетним деликвентима суочавају са бројним проблемима (економским, здравственим, социјалним и слично), па се у Србији ова мера изриче у мањем броју од мере појачаног надзора од стране органа старатељства. И поред тога, удео ове мере није занемарљив и износи око 15,5%.

Васпитну меру појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника судови изричу у незнатном броју. У претходних пет година укупно је изречено шеснаест мера дневног боравака. То је, узимајући у обзир све предности које ова мера има, велики недостатак нашег система за извршење кривичних санкција. Као што смо већ говорили, ово је несамостална и неинституционална мера. Ипак, за њено извршење су потребне установе у којима ће се дневни боравак спроводити. Србија нема довољно таквих установа, па не чуди што судови и не изричу меру. Како бисмо искористили све позитивне ефекте које ова мера остварује у васпитавању и образовању малолетника, неопходно је унапредити капацитете установа за спровођење мера дневног боравака. На тај начин би се и удео ове мере у укупном броју изречених кривичних санкција за малолетнике вероватно повећао.

¹⁰² О. Перић, Н. Милошевић, И. Стевановић, *op. cit.*, 132.

¹⁰³ E. Mulvey, M. Arthur, D. Rappicci, The Prevention of Juvenile Delinquency, *The Prevention Researcher*, Volume 4, number 2/1997, 1 - 4.

Закључна разматрања

Васпитна мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника представља системски приступ у решавању проблема понашања код младих који захтевају додатну подршку. Кроз ову меру, малолетницима се пружа могућност да бораве у контролисаном окружењу, које омогућава надзор стручног особља, али истовремено им пружа простор за образовање, социјализацију и развој вештина. Овакав приступ може имати вишеструке користи, јер континуирани надзор и боравак у окружењу које подстиче одговорно понашање и поштовање правила може допринети стварању позитивних навика и промени непожељног понашања код малолетника. Важно је да се ова мера примењује уз поштовање индивидуалних потреба и права сваког малолетника, како би се развили на најбољи могући начин. Притом се малолетник не издваја из своје средине, чиме се у потпуности избегавају негативне последице институционализације и у великој мери смањују стигматизирајући ефекти. А, због свакодневних контаката са стручним лицима остварују се и позитивни ефекти заводских мера, а њена реализација је економичнија. Такође, неопходно је пратити ефекте ове мере на дугорочни развој малолетника, како би се осигурало да се постижу жељени циљеви рехабилитације и реинтеграције у друштво.

Али, да би васпитна мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника била реализована што успешније потребно је радити на одређеним аспектима њене примене.

Неопходно је да васпитну меру спроводе стручна лица која су стекла одређена знања из области права детета, али је потребно и њихово накнадно обучавање, јер је то основни предуслов успешности мере. У извршењу мере морају бити укључени дечји психолози, педагози, социјални радници, едукатори, али и други обучени професионалци који раде у области васпитања и едукације. Такође би се требало радити на бољој сарадњи између органа старатељства и других организација које могу допринети што успешнијој реализацији мере и остваривању њене сврхе. Наиме, оно што је увек присутно код извршавања кривичних санкција је недовољна повезаност и сарадња свих

органа који њему учествују. У том случају се одговорност само пребацује са једних на друге што отежава остварење успеха и главног циља – социјалне реинтеграције малолетника.

Анализом примене васпитне мере појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника, можемо констатовати да она бележи изузетно низак ниво по својој учесталости у оквиру изречених васпитних мера. Као један од разлога за то, могли бисмо издвојити непостојање довољног броја установа са спровођење дневног боравка. Иненађујући је податак да главни град нема установу у којој би се мера спроводила. Међутим и у периоду када је функционисао већи број институција у којима се дневни боравак могао спроводити, удео ове мере је био на приближном нивоу. Па, као доминантну карактеристику ове санкције можемо издвојити њену готово симболичну примену. Ипак, увођењем ове мере, законодавац је усвојио препоруке о проналажењу алтернатива за институционалне третмане.

Малолетници као учиниоци кривичних дела представљају озбиљан друштвени проблем. Свакодневно се могу прочитати вести о криминалитету малолетника, који нажалост поприма све бруталније облике испољавања. Њихова одговорност за почињена дела је неспорна, међутим неопходно је приступити њиховом кажњавању на начин који ће утицати на њихов развој и даље сазревање, како убудуће не би чинили кривична дела.

Литература:

1. S. Avdić, *Kazna kao kriminalno politička mera u suzbijanju maloletničke delikvencije*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet univerziteta u Nišu, Niš, 2017;
2. С. Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2016;
3. A. Becroft, *Children and Young People in Conflict with the Law: Asking the Hard Questions*, *Juvenile and Family Court Journal*, vol. 57, no. 4, 2006;
4. Д. Благоић, *Малолетнички затвор у кривичном праву Републике Србије*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015;
5. В. Вековић, Разлози и могући ефекти реформе кривичног поступка према малолетницима у Републици Србији, у: *Двадесет година Дејтонског мировног споразума*, Источно Сарајево, 2017;
6. В. Вековић, *Систем извршења кривичних санкција*, Београд, 2013;
7. D. Vuković, B. Dakić, *Usluge socijalne i dečje zaštite: Priručnik za polaganje stručnog ispita*, Kancelarija programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori, Podgorica, 2016;
8. I. Vuletić, Materijalnopravni položaj mladih osoba u Hrvatskom kaznenom pravu, u: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2015;
9. М. Гајић, Ј. Хрнчић, М. В. Јовановић, Услуге у заједници за децу и младе са проблемима у понашању и у сукобу са законом: Идеја и реализација дневног боравка, у: *Српска политичка мисао*, број 3/2023, vol. 81, Институт за политичке студије, Београд, 2023;
10. Ђ. Ignjatović, *Kriminologija*, Dosije studio, Beograd, 2011;
11. Ђ. Ignjatović, Kriminalitet maloletnika; stara tema i nove dileme, u: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2015;
12. Ђ. Ignjatović, *Pravo izvršenja krivičnih sankcija*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2014;
13. З. Илић, Љ. Марковић, М. Маљковић, Дневни боравак као мера унапређења социјалне инклузије деце и младих са проблемима и поремећајима понашања, у:

- Социјална иклузија деце са развојним сметњама и проблемима у понашању – Зборник радова*, Универзитет у Београду Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд, 2016;
14. D. Jovašević, *Alternativne mere u novom maloletničkom krivičnom pravu Federacije Bosne i Hercegovine*, u: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2015;
 15. Д. Јовашевић, *Малолетничко кривично право*, БеоСинг, Београд, 2008;
 16. Д. Јовашевић, *Примена неформалних мера у малолетничком кривичном праву Србије*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, број 68, 2014;
 17. С. Кнежевић, *Кривично процесно право – посебни део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2019;
 18. С. Кнежевић, *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2010;
 19. М. Ковачевић, *Међународни стандарди у области кривичних санкција и мера за малолетнике*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013;
 20. *Малолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2022 – Пријаве, оптужења и осуде*, Статистички билтен број 703, Републички завод за статистику, Београд, 2023;
 21. М. Maljković, Z. Pić, *Dnevni boravak – mogućnosti i izazovi*, u: *Specijalna edukacija i rehabilitacija danas - Zbornik radova*, Univerzitet u Beogradu Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, 2015;
 22. E. Mulvey, M. Arthur, D. Rappicci, *The Prevention of Juvenile Delinquencu*, *The Prevention Researcher*, Volume 4, number 2/1997;
 23. Z. Nikolić, *Sličnosti i razlike maloletničkog kaznenog zakonodavstva u Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori*, u: *Strani pravni život*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011;
 24. О. Перић, *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд, 2007;
 25. О. Перић, Н. Милошевић, И. Стевановић, *Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*, Центар за мир и развој демократије, 2008;

26. A. R. Piquero, D. B. Weiss, "Heterogenicity in delinquency" *The Oxford handbook of juvenile crime and juvenile justice*, (eds. B.C. Feld, D. M. Bishop), Oxford University Press, Oxford 2011;
27. Љ. Радуловић, *Малолетничко кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2010;
28. Z. Stojanović, *Krivično pravo-opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Pravna knjiga, Beograd, 2014;
29. З. Стојановић, О. Перић, *Коментар кривичног законика Републике Србије*, Београд, 1996;
30. T. Hammaberg (Concil of Europe Commissioner for Human Rights), *Human rights in Europe: no grounds for complacency*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2011;
31. D. Herz, R. Joseph, S. Bilchik, *Challenges facing crossover youth: An examination of juvenile-justice decision making recidivism*, Family Court Review, 2010;
32. М. Шкулић, *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, 2020;
33. М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2014;
34. М. Шкулић, *Малолетничко кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011.

Правни извори:

1. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005;
2. Закон о социјалној заштити, „СЛ. гласник РС“, бр. 24/2011 и 117/2022 – одлука УС;
3. Закон о sudovima za mladež, Urednički pročišćeni tekst, „Narodne novine“, broj 84/11, 143/12, 148/13 i 56/15;
4. Закон о zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, „Sl. novine FBiH“, br. 7/2014 i 74/2020;

5. Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, „Službeni list Crne Gore“, br. 064/11 od 29.12.2011., 001/18 od 04.01.2018;
6. Закон за правда за децата, „Службени весник на РМ“, бр. 148/13 и „Службени весник на РСМ“, бр. 152/19 и бр. 275/12;
7. Zakon o ratifikaciji konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima deteta, „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 15/90 i „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 4/96 i 2/97;
8. Kaznenski zakonik, „Uredni list RS“, št. 55/08;
9. Kaznenski zakonik, „Uredni list RS“, št. 63/94, 70/94, 23/99, 40/04, 95/04;
10. Кривични законик – КЗ, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019;
11. Konvencija o pravima deteta, UNICEF, Beograd,
<https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>
12. Правила Уједињених Нација о заштити малолетника лишених слободе, *Права детета и малолетничко правосуђе, одабрани међународни инструменти*, УНИЦЕФ, Центар за права детета, Београд, <https://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/11/Pravila-UNA-o-zastiti-maloletnika-lisenih-slobode.pdf>;
13. Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе – Пекиншка правила, <https://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/11/Standardna-minimalna-pravila-Ujedinjenih-nacija-Pekinska-pravila.pdf>;
14. Стандардна минимална правила Уједињених нација за мере алтернативне институционалном третману – Токијска правила, <https://www.unicef.org/serbia/media/6901/file/Tokijska%20pravila.pdf>;
15. Смернице Уједињених Нација за превенцију малолетничке деликвенције – Ријадске смернице, <https://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/11/Smernice-ujednjenih-nacija-za-prevenciju-maloletnicke-delikvencije-Rijadske-smernice.pdf>;
16. Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, „СЛ. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019;
17. Правилник о извршењу васпитних мера посебних обавеза, „Службени гласник РС“, бр. 94/2006;

18. Decreto del presidente della Repubblica, 22. Settembre 1988, no. 448;
19. Jugendgerichtsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 11. dezember 1974 (BGBl. I S. 3427), das zuletzt durch Artikel 21 des Gesetzes vom 25. juni 2021 (BGBl. IS. 2099) geandet worden ist.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: Николина Стојановић

Број индекса: 287/2022

Изјављујем

Да је мастер рад под насловом:

„Васпитна мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника“

- Резултат сопственог истраживачког рада;
- Да мастер рад у целини, а ни у деловима није био предложен за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- Да су резултати коректно наведени и
- Да нисам кршила ауторска права и користила интелектуалну својину других лица.

У Косовској Митровици,

Потпис аутора

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: Николина Стојановић

Број индекса: 287/2022

Изјављујем

Да је мастер рад под насловом:

„Васпитна мера појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање малолетника“

- Резултат сопственог истраживачког рада;
- Да мастер рад у целини, а ни у деловима није био предложен за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- Да су резултати коректно наведени и
- Да нисам кршила ауторска права и користила интелектуалну својину других лица.

У Косовској Митровици,

Потпис аутора

12.07.2024.

Н. Стојановић